

Posudek diplomové práce Bc. et Bc. Julie Tomsové „Zdomácnění“ vědecko-technické revoluce v Československu: inovace v české kuchyni a výživě 50. a 60. let 20. století

Hned v úvodu nemohu skrýt značné rozpaky při hodnocení diplomové práce Julie Tomsové. Její podstatná část totiž natolik vychází z mé jedné jedenáct let staré publikace, jak strukturou, tak závěry, že bych mohl spíše s trochou nadsázky hodnotit svoji knižní prvotinu. Tuto část doplňují dvě části – jedna s úvahou o společenské situaci v Československu s ohledem na celkový mezinárodněpolitický kontext a druhá zaměřená na problematiku racionalizace domácnosti v chruščovovském Sovětském svazu. Propojení jednotlivých tematických komplexů přitom podle mého názoru příliš nefunguje, především kvůli tomu, že autorka nijak neukazuje, jak ovlivňovaly diskuse v Sovětském svazu situaci odborný diskurz v Československu. Navíc autorka využila jen minimum dostupné literatury k této otázce. Část věnovaná Československu vychází vlastně z jiných východisek než pasáže zabývající se situací v SSSR, přitom by bylo možno najít řadu teoretických textů z konce padesátých a ze šedesátých let, které se problematice racionalizace práce v domácnosti v Československu věnují např. v rámci výzkumu volného času (kde genderové rozdíly byly silně reflektovány) či při pokusech o formulování socialistického životního stylu ekonomy, filosofy či sociology jako byl Radoslav Selucký nebo Radovan Richta. O nějaké komparaci, kterou autorka slibuje v abstraktu, bohužel nemůže být ani řeči, pokud tedy za onu komparaci nebude považovat letmé věty o tom, že program racionalizace v domácnosti v Sovětském svazu plnil odlišnou roli než v Československu. Ve skutečnosti se však hovoří o diametrálně odlišných procesech na různých úrovních – zatímco pro československé podmínky se zabývá práce jakousi každodenností racionalizace, v sovětské problematice se jedná spíše o programatické teorie. Ve stávající podobě diplomové práce, jde spíše o tři až čtyři samostatné texty, z nichž ani jeden samostatně nesplňuje nároky kladené na diplomovou práci. Oním čtvrtým dílkem, je jediná alespoň částečně originální pasáž věnovaná zavádění nealkoholické limonády Kofola, která však opět s tématem hlouběji nesouvisí. Jinak jde čistě o kompilační pasáže, z nichž nejzajímavější jsou patrně kapitoly věnované „Kitchen-Debate“ v SSSR, protože vychází ze zahraniční (především americké) a v našich podmínkách méně známé literatury. Jinak ovšem často cituje autorka na mnoha místech dost extenzivně. U některých titulů v seznamu literatury si pak nejsem jist, zda je skutečně autorka studovala originály (např. knihu Jacquese Maye). Některou novější literaturu k tématice autorka z neznámých důvodů nevyužila – např. některé studie, které jsem v posledních letech věnoval problematice obezity, a místo něj používá již antikvanou moji studii z roku 2005. Domnívám se, že diplomová práce pro získání titulu magistr by měla přinést nějaké samostatnější závěry, ať už na základě nově objeveného empirického materiálu nebo na podkladě vlastních osobitých pohledů na určité téma. I při excerpcování literatury si autorka práce počíná místy dost bezradně, když nereflktuje dynamiku vývoje problematiky. Např. na s. 13 hovoří o rozrušování soukromého rodinného prostoru, aniž by přitom reflektovala, že se jedná o období počátku padesátých let. V šedesátých letech už přinejmenším v Československu bylo zcela mimo možnosti politických elit zabránit silnému a všestrannému důrazu na privátní život v rodinách. Diskusi by si jistě také žádalo autorčino vymezení stravy typické pro konzumní společnost. Domnívám se totiž, že jde pouze o konzumní společnost určitého moderně industriálního nebo raně postindustriálního typu, v současnosti se prosazují ve vyspělých konzumních společnostech spíše jiné modely (srv. s. 71). Zpochybnit by se dal i autorčin zásadní závěr, že odborný diskurz o výživě v Československu sloužil manipulaci společností politickými špičkami. Přitom ona sama cituje můj názor, že tento diskurz stál na naprostém okraji zájmu politických elit a zasahovali do něj spíše jen funkcionáři třetího řádu společně s některými vědci a teoretiky, kteří byli věrní svým teoriím (srv. s. 75). Problematické jsou i některá nepřesná tvrzení autorky, které však spíše než neznalostí je možno vysvětlit stylistickou neobratností. Například na s. 17 se tvrdí, že komunistická strana odstranila nekomunistické strany, jejich existence v rámci Národní fronty se však uvádí již na následující stránce. Jiné údaje považuji za sporné – opravdu trend nivelizace příjmů vedl k drastickému snížení životní úrovně? Zejména na konci čtyřicátých let naopak průměrná životní úroveň stoupala, zlom přišel až na

počátku padesátých let. Dost dobře nechápu údaj ze s. 27, že v mnoha českých domácnostech chyběly „kuchyně“. Míjí tím autorka kuchyňské linky? A jaké „slovenské celebrity“ se měly scházet v provozu Koliba na Expo 67 v Montrealu (srv. s. 79)? Pokud jde o Kofolu, je problematické hovořit o nápoji „kolového typu“. Kofola totiž nikdy nebyla „kolovým nápojem“ jako Coca-cola, tím byla až od roku 1967 vyráběná Aro-cola. Kofola totiž žádnou příměs kolového výtažku neobsahuje. Jako nevhodné považuji používání termínu „normalizační“ v jiném kontextu, než je v české historiografii obvyklé (srv. s. 125 a 130). Na s. 127 autorka uvádí, že za chruščovismu dochází k útlumu důrazu na internátní výchovu a veřejné stravování – to však není zcela přesné, naopak na přelomu padesátých a šedesátých let počítala KSSS s budováním sítě internátů zejména pro středoškolskou mládež. Také veřejné stravování nepřestalo být podporováno. Více pozornosti měla podle mého názoru věnovat autorka své tezi o myšlence „jakéhosi „civilizačního výkonu““ s níž údajně operoval „komunistický režim“. Především by asi mělo být vyjasněno, co si autorka představuje pod vágním termínem „komunistický režim“.

Druhý pětiletý plán se v Československu vztahoval na léta 1956-60 (příslušný zákon byl ovšem přijat až v roce 1958). V žádném případě neprobíhala II. pětiletka v letech 1954-58, jak píše autorka na s. 25 (kde zároveň správně datuje III. pětiletku!). Těžko také mohl být Antonín Novotný překážkou ekonomických reforem v období tzv. Pražského jara, když již v lednu 1968 byl odvolán z rozhodující pozice prvního tajemníka ÚV KSČ (srv. s. 26).

Autorčin krátký exkurz do dějin ČSAV působí dost amatérsky a pracuje jen s náhodně získanou literaturou bez hlubšího zázemí. Odkazovat na návaznost ČSAV na Masarykovu akademii práce a některé státní ústavy a nepřipomenout návaznost na ČAVU a KČSN, kterou zmiňoval i zákon o ČSAV, považuji za velmi problematické (srv. s. 33).

Již jsem se zmínil o některých problémech se stylistikou práce, bohužel se však v ní objevují i některé pravopisné chyby. Nejistou je autorka hlavně při psaní velkých písmen, ale vyskytují se i chyby jako „nabití volného času“ místo správného „nabytí volného času“ (s. 12).

Vzhledem k zásadním koncepčním problémům a nejasnostem a silně kompilačnímu charakteru značné části diplomové práce se domnívám, že bude potřeba velmi kvalitní obhajoba autorky, aby diplomová práce mohla být hodnocena alespoň známkou dobře.

Doc. PhDr. Martin Franc, Ph.D.